

KAUNITZOVÉ V OBRAZECH A FOTOGRAFIÍCH Z MOBILIÁRNÍHO FONDU MNICHOVO HRADIŠTĚ

PETRA MEDŘÍKOVÁ

Portréty tvoří velmi často na zámeckých objektech nejvýznamnější a někdy i nejrozsáhlejší část obrazového fondu. Zdůrazňují starobylost a kontinuitu daného rodu a často také vypovídají o estetickém vkusu majitelů. Ve 2. polovině 19. století do portrétní tvorby výrazně zasáhla fotografie, která navíc umožňuje dosud nebývalý vhled i do soukromého života šlechty.

Obrazový a fotografický fond Kaunitzů, který je dnes deponován na zámku v Mnichově Hradišti, pochází ze zámku Zahrádky, který se původně nazýval Nový Zámek.¹⁾ Do rodu Kaunitzů přešlo panství sňatkem Rudolfa Kaunitze (1617–1664) s Marií Alžbětou, jedinou dcerou vojevůdce Albrechta z Valdštejna. Z rozsáhlého majetku po svém otci zachránila Marie Alžběta a její matka pouze panství Nový Zámek.

Po tři staletí (od roku 1645 až do roku 1945) zůstal pak Nový Zámek v majetku jedné rodiny. Od počátku byl používaným rodinným sídlem a veškerý mobiliář včetně obrazového fondu se tedy víceméně organicky rozrůstal a byl doplňován o nové portréty dalších generací. Dochovaný portrétní fond tvoří cca 130 obrazů, z nichž podstatná většina jsou rodinní předkové či příbuzní.²⁾

Jako je tomu u mnoha šlechtických portrétních sbírek na hradech a zámcích, dochovala se i u Kaunitzů souvislá portrétní řada majitelů zámku. Nejednalo se však o reprezentativní velkoformátové podobizny, ale většinou o portréty ve formátu polopostav, případně poprsí – přesto lze předpokládat, že většina z nich byla instalována ve velkém sále novozámeckého zámku. Portréty začínají Rudolfem Kaunitzem (1617–1664) a jeho manželkou Marií Alžbětou (1626–1664) a končí Albrechtem Kaunitzem a Alžbětou, rozenou Thun-Hohensteinovou.³⁾

Sbírka fotografií z Nového Zámku patří k těm početně bohatším šlechtickým sbírkám fotografií, dochovaným ve fondech Národního památkového ústavu. Tvoří ji zhruba 15 tisíc fotografií,⁴⁾ rozprostírá se přes jedno století (od 40. let 19. století do 40. let 20. století), a z technik fotografie obsahuje jak tu nejstarší (daguerrotypii), tak i novější techniky typické pro první polovinu 20. století. Její časové rozložení se liší od většiny šlechtických fotografických souborů, neboť největší počet fotografií spadá do 1. poloviny 20. století a tvoří je soukromé fotografie, jejichž autory byli členové rodiny. Obvykle ve šlechtických sbírkách pochází nejvíce fotografií z období 60.–90. let 19. století, což byla doba profesionálních ateliérových fotografií.

Fotografie členů rodiny Kaunitzů tvoří ve sbírce z Nového zámku časově nejstarší a co do množství nejmenší část. Tato skutečnost je dána také vývojem fotografie, je-

hož důsledky známe i z mnoha jiných šlechtických sbírek – nárůst fotografií začíná zhruba od 60. let 19. století, kdy jde o fotografie ateliérové, víceméně jednotných formátů (vizitka, kabinetka). Další, výraznější nárůst přichází zhruba od 90. let 19. století, kdy se ve šlechtických sbírkách objevují první amatérské fotografie a fotografování se mezi šlechtou postupně stává běžným koníčkem. Důležitou podmínkou velikosti a detailnosti dochované fotografické sbírky je také to, jaký vztah k fotografii má konkrétní sběratel či shromažďovatel rodinných fotografií, což můžeme dobře doložit právě na struktuře fotografií z fondu Nového Zámku.

Základním problémem, se kterým se setkáváme u každé sbírky portrétních fotografií, je identifikace osob na fotografiích. Nejčastěji se samozřejmě jedná o rodinné fotografie členů konkrétního rodu, o jejich příbuzné a přátele či známé z šlechtických kruhů. Pokud sbírka prochází skrze generace, mění se tato síť příbuzných a známých spolu s majiteli. K identifikaci portrétovaných osob slouží nejčastěji nápisy na reversu (zadní straně fotografií) či podpisy portrétovaných (často i s datací) na aversu fotografií, případně na stránkách fotoalb. Nápisy nesou často i druhotné informace (data narození, stav, u dětí přesný věk). Identifikaci často komplikuje skutečnost, že portrétovaní byli obvykle na fotografiích nazýváni svými přezdívkami.⁵⁾ K identifikaci širokého kruhu příbuzných a početných aristokratických známých ze společnosti často výrazně napomáhá znalost genealogie šlechtických rodů.⁶⁾ V případě fotografií z 19. století je pro identifikaci rovněž obohacením – jak se ukáže i na následujících řádcích – srovnávání fotografických portrétů s portréty obrazovými, grafickými či miniaturními, které až do počátku 20. století tvořily oblíbený, ačkoli čím dál méně užívaný způsob zobrazování. Pokud fotografie nenese žádný nápis, konkrétního rodinného příslušníka lze často poznat i srovnáváním jeho podobizen vzniklých v různých životních obdobích.

V případě rodiny Kaunitzů byla jako ukázka identifi-kační práce vybrána významná historická osobnost, Eleonora Kaunitzová – v 19. století jediná česká vlastenka a mecenáška mezi šlechtičkami. Byla také matkou významného českého politika Václava Kaunitze. Pokud je ale v literatuře uváděna její podoba,⁷⁾ šlo dosud pouze o jediné vyobrazení – malbu Josefa Klíra, případně její fotografickou předlohu, zobrazující Eleonoru jako již velmi starou dámu. V rámci studia obrazového a fotografického fondu Nového zámku byl proto učiněn pokus nalézt jiné Eleonory podobizny, případně je komparací nově určit.

KAUNITZOVÉ V 19. STOLETÍ

Pro identifikaci portrétů je vždy nezbytná znalost genealogie konkrétního šlechtického rodu – proto nyní následuje stručné seznámení s rodem Kaunitzů, soustředěné zejména na 19. století. Kaunitzové patří mezi nejstarší české šlechtické rody.⁸⁾ Syny Oldřicha Kaunitze (1569–1617), Bedřichem (1597–1627) a Lvem Vilémem (1614–1655) se rod rozdělil do dvou linií. Větší slávy a pozornosti dosáhla mladší, moravská linie, v jejímž majetku bylo mimo jiné panství Slavkov. Nejznámější z této linie byl významný politik a kancléř Marie Terezie Václav Antonín Kaunitz

Obr. 1: Josef Klír: Eleonora Kaunitzová, 1898 (?), olej na plátně (Muzeum J. A. Komenského Uherský Brod).

(1711–1776), roku 1764 povýšený do knížecího stavu. Tato rodová linie vymřela jeho vnukem roku 1848.

Nový Zámek byl v majetku starší rodové linie. V polovině 19. století patřilo Michalu Karlovi Kaunitzovi (1803–1852), kromě Nového Zámku také panství Houska a menší alodní statky Březno a Loubí. Po vymření mladší moravské rodové linie si soudně zažádal o převzetí fideikomisu.⁹⁾ Po jeho smrti přešel veškerý majetek na jeho nejstaršího syna Albrechta, který se krátce poté oženil s Alžbětou Thun-Hohensteinovou. Z manželství se narodily čtyři děti, starší syn Vilém Karel však zemřel v kojeneckém věku a mladší syn a jediný dědic Karel Vilém zemřel nečekaně roku 1888, svobodný, ve věku 27 let.

Po smrti Albrechta Kaunitze se rodový majetek znovu rozdělil: slavkovský fideikomis zdědil jeho nejmladší bratr Václav,¹⁰⁾ zatímco původní majetek české linie přešel na Albrechtovu starší dceru Marii (1855–1918), od roku 1877 provdanou za Egona Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst (1853–1896). Marie roku 1904 prosadila rozšíření rodového jména pro své děti na Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst-Kaunitz. Jelikož její synové neměli potomky,¹¹⁾ dědila kaunitzovský majetek Mariina mladší sestra Eleonora (1862–1936), provdaná od roku 1882 za uherského hraběte Gézu Andrásyho (1856–1938). Po prodeji malostranského paláce a panství Houska kvůli majetkovému vyrovnání¹²⁾ zůstalo po roce 1918 z dědictví Kaunitzů pouze panství Nový Zámek. To Eleonora odkázala své jediné dceři Marii (1886–1961),¹³⁾ provdané za Johannese Liechtensteina (1873–1959) – tak se Nový Zámek dostal do majetku posledního šlechtického rodu – Liechtensteinů. Marie Liechtensteinová pak panství počátkem

Obr. 2: Eleonora Kaunitzová, ateliér Heinrich Eckert Praha, 1895, předloha k portrétu Josefa Klíra, inv. č. MH17207-001 (všechny snímky Národní památkový ústav, zámek Mnichovo Hradiště, původ Zahradky, není-li uvedeno jinak).

40. let 20. století předala v pořadí druhému ze svých čtyř synů, Emanuelovi (1908–1987).

OSOBNOST ELEONORY KAUNITZOVÉ

Eleonora (1809–1898) byla nejstarší ze šesti dcer hraběte Jáchyma Jindřicha Woračického z Paběnic (1780–1831) a Alžběty Wratislavové z Mitrovic (1783–1857). Roku 1828 se v Praze provdala za o šest let staršího hraběte Michala Karla Kaunitze. V manželství se narodilo deset dětí, z toho osm synů.¹⁴⁾

S manželem trávila Eleonora čas zejména v Praze nebo na Novém Zámku, který si velmi oblíbila. Zpočátku se plně realizovala v péči o rozrůstající se rodinu. Pečlivě dohlížela na školní výsledky dětí a spolupracovala s učiteli svých synů, například co se týče výběru vlastenecké četby. V dětech podporovala soucit s chudými a vlastenectví, dbala na to, aby děti ovládaly také češtinu.¹⁵⁾

Roku 1852 Eleonora ovdověla a po smrti manžela se už nikdy na Nový zámek nevrátila.¹⁶⁾ Své děti vychovávala na šlechtické poměry dosti liberálně. Synům ponechala volnost i v tom, aby si vybrali nevěsty mimo šlechtické kruhy, i když je to vylučovalo z možnosti převzít případnou

Obr. 3: Eleonora Kaunitzová, 60. léta 19. století, olej na plátně, 73,5 × 59 cm, inv. č. MH10498-001.

držbu majetku a do jisté míry i ze společnosti jim rovných aristokratů, kteří na podobné sňatky hleděli s velkou nelibostí.¹⁷⁾ Z jejích osmi synů tři zůstali svobodní (stejně jako obě dcery), tři se oženili s nešlechticnými (syn Jindřich dokonce s herečkou) a pouze dva dodrželi stavovská kritéria a vstoupili do sňatku se šlechticnými.

Počátkem 60. let 19. století se Eleonora v Praze přestěhovala do bytu v paláci Rudolfa Thurn-Taxisa.¹⁸⁾ Začala navštěvovat salón, který Rudolf vedl se svou manželkou Jenny, a kde se scházel s mnoha českými vlastenci. K pravidelným návštěvníkům patřil také nejmladší Eleonorin syn Václav, který zřejmě právě zde čerpal inspirační zdroje pro svou budoucí životní dráhu. Tyto časy pravidelných čtvrtků trvaly pouze do roku 1863, kdy byl Rudolf Thurn-Taxis zatčen a společnost kolem něj rozpuštěna.

Eleonora i potom zůstala v kontaktu s mnoha českými politiky i literáty a mnoho z nich pravidelně finančně podporovala. Nejznámější je její častá výpomoc Boženě Němcové.¹⁹⁾ Dobročinnost patřila k běžné činnosti šlechticů, kterou často projevovaly zejména na svých panstvích (běžná byla podpora církve, kostelních staveb, nemocnic, chudobinců, starobinců apod.). Eleonora ještě se svým manželem, ale i později sama podporovala zejména školství, a to v Praze i na svých panstvích (nejen peněžitými dary, ale i různými učebními pomůckami či dary pro nemajetné školáky). Nebyla natolik movitá, aby mohla zakládat spolky nebo věnovat velké částky, ale v rámci svých možností často přispívala i na nejrůznější vlastenecké aktivity.²⁰⁾

Do roku 1875 žila s Eleonorou její starší neprovdaná dcera Kristina. Poté žila Eleonora převážně sama v ústraní. Její děti se rozprchly na různá místa, většina z nich

Obr. 4: Eleonora Kaunitzová, ateliér Hynek Fiedler, Praha, 60. léta 19. století, inv. č. 2015/125-9 (Slovenské národní múzeum – Kaštieľ Betliar).

ani nezůstala v Čechách.²¹⁾ Eleonora Kaunitzová zemřela roku 1898 ve vysokém věku 88 let. Nebyla pohřbena do rodinné hrobky, ale na vlastní přání byla uložena na Vyšehradském hřbitově.²²⁾ U jejího úmrtního lože nebylo žádné z jejích dětí. Přežila jich polovinu, včetně nejstaršího syna a dědice Albrechta a včetně jediného vnuka Karla Viléma. Dožila se však také narození všech svých šesti pravnoučat z rodu Hohenlohe a Andrassy.

ELEONORA KAUNITZOVÁ V OBRAZECH A FOTOGRAFIÍCH

Dosud jediné malířské vypočtení Eleonory Kaunitzové, které se objevuje v literatuře, nepochází z Nového zámku. Obraz byl totiž ve vlastnictví jejího nejmladšího syna Václava Kaunitze a dnes je uchovávan v muzeu v Uherském Brodě. Je to oválný portrét, jehož autorem je malíř Josef Klír (1860–1916),²³⁾ přítel Václava Kaunitze. Malba zřejmě vznikla krátce po smrti Eleonory jako vzpomínka podle její poslední fotografie, která pochází z roku 1895 z pražského ateliéru Heinricha Eckerta. Představuje již starou dámu v černých šatech, s černým čepečkem na bílých vlasech. Drobné odlišnosti mezi malbou a fotografií dokazují, že obraz vznikl podle fotografie a nikoli naopak

Obr. 5: Eleonora Kaunitzová, 60. léta 19. století, inv. č. K-461/004 (Zámek Slavkov – Austerlitz).

(v tom případě by byly obraz a fotografie i v detailech totožné). Nebyla to ostatně jediná zakázka tohoto typu, zhruba v téže době namaloval Josef Klír pro Václava Kaunitze rovněž podle fotografie portrét jeho děda Michala Karla Kaunitze, podaný pouze v šedivých tónech.²⁴⁾

Ve fondu Nového Zámku jsou Michal Karel Kaunitz a jeho manželka Eleonora zastoupeni protějškovými portréty menšího formátu a průměrných kvalit. Portréty ovšem nevznikly ve stejnou dobu, a ačkoli jejich autorství není známo, podle malířského rukopisu je evidentní, že každý obraz má jiného autora. Je pravděpodobné, že Eleonoru portrét zachycuje již jako vdovu, v černých šatech, s černým krajkovým šátkem, přehozeným přes vlasy. Rovněž situovanost portrétované do profilu mohla odkazovat na umístění obrazu vedle staršího portrétu jejího manžela.

Na Novém zámku se dochovala pouze jediná fotografie Eleonory Kaunitzové, právě ta, podle které namaloval Josef Klír svůj portrét. I pokud vezmeme v úvahu výše zmíněnou skutečnost, že Eleonora po smrti svého manžela již na Nový Zámek nezavítala, přesto je absence jejích fotografií (jakožto matky, tchyně či babičky zámeckých obyvatel) velmi překvapující. Další fotografické portréty Eleonory Kaunitzové proto bylo nutné hledat na jiných místech, spjatých s rodinou Kaunitzů. Na zámku Betliar, kam se provdala Eleonořina stejnojmenná vnučka, se podařilo nalézt další portrétní fotografii. Pochází z 60. let 19. století a na zadní straně nese na popis „Grosmana Kaunitz“. Představuje Eleonoru sedící na židli, v dlouhém tmavém

Obr. 6: Eleonora Kaunitzová, 60. léta 19. století, inv. č. K-461/005 (Zámek Slavkov – Austerlitz).

kabátě, s kloboukem na hlavě a s rukama v rukávníku. Fotografie vznikla v Praze, v ateliéru Hynka Fiedlera.

Paradoxně nejvíce portrétních fotografií Eleonory Kaunitzové se nachází v (z uvedených sbírek) početně nejškromnější fotografické pozůstalosti Václava Kaunitze na zámku Slavkov. V jednom ze čtyř zde dochovaných fotoalb jsou hned na prvních stranách zařazeny celkem čtyři fotografie Václavovy matky Eleonory. Na první straně je opět Eckertova fotografie z roku 1895, na druhé straně následují tři vizitkové fotografie z 60. let 19. století. Jedna z nich je totožná s fotografií z Betliaru, zbývající dvě jsou bez uvedení autorů. Na jedné z nich je Eleonora zachycena ve formátu poprsí v černých šatech, s černým šátkem na hlavě. Portrét je zabírán mírně z podhledu, což vyvolává dojem odtážitosti a vzdálenosti portrétované osoby. Na zadní straně fotografie je připsáno v češtině „Eleonora z Kounic z rodu Woračických.“ Čtvrtá fotografie představuje kompozičně běžný typ celopostavového portrétu – Eleonora Kaunitzová sedí zády ke stolku, ve světlých šatech, s černým krajkovým přehozem přes ramena.

Vzhledem k nedostatku jiných podobizen Eleonory Kaunitzové tvoří tyto fotografie důležitý kamínek do mozaiky její vizuální podoby. Fotografie přispěly také k potvrzení identifikace výše popsaného obrazového portrétu. Dokazují tak i opačný přístup – jak může být přínosné při identifikaci obrazových podobizen používat ke komparaci fotografie, které se navíc leckdy dají nalézt i na místech jen volně spjatých s osobou portrétované.

Obr. 7: Alžběta Kaunitzová, daguerrotypie, 1858, 12,5 × 11 cm, inv. č. MH16951-03.

Obr. 8: Alžběta Kaunitzová, 60. léta 19. století, olej na plátně, 114 × 92,5 cm, inv. č. MH10696-001.

SOUROZENCI ALBRECHTA KAUNITZE

Zatímco po bratrech Michala Karla Kaunitze zůstaly na Novém zámku aspoň chlapecké podobizny,²⁵⁾ obrazové portréty jeho synů (s výjimkou nejstaršího syna a dědice Albrechta) na Novém Zámku nebyly zastoupeny – jejich podoba je zachycena už pouze na fotografiích.²⁶⁾ Z Nového Zámku známe portréty pouze poloviny z nich – Rudolfa, Alžběty, Jiřího (i s manželkou) a Václava, a to vždy pouze po jedné fotografii. Naopak v jediném fotoalbu Václava Kaunitze na zámku ve Slavkově se nacházejí fotografie všech sourozenců s výjimkou Ferdinanda a Emanuela.²⁷⁾

Nedostatek fotografií členů rodiny Albrechta Kaunitze ve fondu Nového Zámku je možné vyložit několika způsoby. Albrecht, na rozdíl od své matky, nehleděl možná na morganatické sňatky svých bratrů tak shovívavě. Je také možné, že se některé fotografie (původně v majetku Albrechta) nedochovaly. Dokládá to také možný nezáměr Albrechta o médium fotografie či o ukládání památek na své příbuzné. Tuto zálibu uplatňovaly obecně v šlechtických rodinách mnohem častěji ženy, které ale pak obvykle věnovaly více pozornosti rodinám, ze kterých pocházely než těm, kam se přivdaly. Zřetelně tato skutečnost vyplývá právě při srovnání počtu fotografií Kaunitzů a Thun-Hohensteinů, rodu, z něhož pocházela Albrechtova manželka.

ALBRECHT A ALŽBĚTA KAUNITZOVÍ

Podobizen Albrechta a zvláště pak jeho choti Alžběty se dochovalo v novozámeckém fondu více. Nejstarší je vyobrazení stojící Alžběty v černých šatech, s černým krajkovým šátkem přehozeným přes ramena a s červeným šálem kolem hlavy. Autorem spíše popisného portrétu je blíže neznámý malíř C. Kurth. Obraz byl namalován rok po Alžbětině svatbě.²⁸⁾

Roku 1860 vznikl portrét Albrechta Kaunitze, jehož autorem byl rakouský malíř Erasmus Engerth (1796–1871). Engerth byl od roku 1843 kustodem obrazové galerie na zámku v Belvederu a roku 1857 se stal jejím ředitelem. Specializoval se na portréty a historická témata, často také maloval kopie starých obrazů a věnoval se rovněž restaurování obrazů. V případě portrétu Albrechta Kaunitze se nejedná o typický šlechtický reprezentativní portrét, hrabě je zde sice zpodobněn jako sebevědomý mladý muž, ale oděn je v obyčejném šedivém dvouřadém kabátu, s jednou rukou v kapse a druhou palcem vsunutou mezi knoflíky. Stojí na pozadí krajiny se žlutnoucími korunami stromů, což dodává portrétu spíše domácký, snad i lehce romantický ráz. V případě portrétu jeho manželky²⁹⁾ se jedná o mnohem obvyklejší typ zobrazení mladé šlechtičny – portrétovaná je poněkud strnule usazena do křesla a s rukama položenými v klíně hledí stranou. Modré šaty podtrhují spíše chladný dojem portrétu. Obraz není signován, ale pravděpodobně není dílem téhož autora – pak by spolu obrazy nějakým způsobem komunikovaly, jak to bylo u protějškových podobizen obvyklé.

Obr. 9: Albrecht Kaunitz s třapcem, ateliér Johann Hassel Praha, 60. léta 19. století, inv. č. MH23116-01.

Obr. 10: Alžběta Kaunitzová a Georg Christian Lobkowitz jako Othelo a Desdemona, ateliér Jan Tomáš Praha, 1870, inv. č. MH24135 042-01.

Následující podobizna Alžběty Kaunitzové patří k těm malířsky nej kvalitnější, byť signatura na obraze opět nebyla nalezena. Portrétovaná dáma (opět v tmavě modrých šatech) znovu sedí v křesle, oproti předešlému portrétu nyní už ale vidíme suverénně působící mladou ženu. Malba je poměrně blízká uhlazenému stylu malíře Josefa Neugebauera (1810–1895), který byl velmi oblíbeným portrétistou ve šlechtických kruzích (maloval například u Auerspergů nebo Clary-Aldringenů). Kromě portrétů maloval rovněž obrazy s historickými náměty, zátiší a obrazy květin. Manžele Kaunitzovy portrétoval Neugebauer v letech 1877 a 1878 pravděpodobně jako dar pro Alžbětinu rodinu.³⁰⁾

Ve stejný rok jako portrét od Neugebauera vznikla také reprezentativní celopostavová podobizna Alžběty Kaunitzové, kterou maloval dnes již málo známý rakouský portrétista Ludwig Graff (1838–1894). Alžběta je zde vyobrazena stojící, v šedomodrých šatech se stříbřitou výšivkou, na hlavě má bílou krajkovou mantilu. Stojí na terase, s kontrastní rudou draperií v pozadí, halící sloupů a napravo rámuující výhled do krajiny.

Albrecht Kaunitz byl v letech 1871–1888 předsedou Společnosti vlasteneckých přátel umění, kterou štedře podporoval i finančně. Sám obrazy nakupoval a také se pokoušel malovat. S některými dalšími šlechtici stál rovněž u zrodu Umělecké besedy.³¹⁾ Je proto s podivem, že

portrétní práce pro svou rodinu svěřoval malířům převážně průměrným či dnes již zcela zapomenutým. Snad to bylo vysvětlitelné finančními limity rodiny, ale možná také tím, že Albrecht Kaunitz nepřisuzoval portrétům takový význam a neliboval si v pro šlechtu obvyklé sebezprezentaci (srovnejme absenci reprezentativních portrétů a neokázalost těch dochovaných), což mohlo být v pozdější době podpořeno také vědomím, že rod již dále pokračovat nebude a on se svými bratry bude posledními nositeli jména Kaunitzů po meči.

Poslední malířské zpodobnění Alžběty Kaunitzové pochází z roku 1900, z doby, kdy již byla tři roky vdovou.³²⁾ Signatura na obraze je obtížně čitelná.³³⁾ Jedná se o pastel, soustředěný zejména na vystižení tváře portrétované, jež se s detailní přesností vznášá nad černě načrtnutým vzdušným šálem, který má portrétovaná kolem krku.

Na rozdíl od své tchyně patřila Alžběta k dámám, které se ochotně a rády nechaly portrétovat. Kromě výše uvedených olejomalb se dochovalo poměrně velké množství fotografií zejména z 60.–70. let 19. století, které dokazují, že byla velmi společenská a ráda se bavila – na fotografiích je často zachycena v živých obrazech a ve scénkách z divadelních her. Ráda také při portrétování používala různých stylizovaných a uměleckých pozic (originální je např. její ateliérová fotografie na bruslích, ale zaujmou rovněž různé poloprofilové či profilové portrétní studie). Fotografie

pocházejí zejména z pražských fotoateliérů, mezi nimiž je nejčastěji zastoupen Jan Tomáš, jehož ateliér rodina navštěvovala opakovaně po dlouhá léta. Některé fotografie ale dosvědčují také zahraniční pobyty, často absolvované s rodinou nebo s příbuznými (Nizza 1859, Berlín 1860, Paříž 1863 atd.). Pravděpodobně nejstarší portrétní fotografie Alžběty Kaunitzové pocházejí z roku 1858, kdy ke svému zachycení využila v tu dobu již opouštěnou techniku daguerrotypie. Nechala tehdy portrétovat rovněž svou nejstarší dceru Marii, která však jako sotva tříleté děvčátko nedokázala nehybně vydržet dlouhou dobu exponování, a proto je její portrét rozmazaný.

Podle počtu dochovaných fotografií je zjevné, že Alžběta udržovala blízké kontakty se svou původní rodinou – na fotografiích se často objevují její rodiče Leopold (1797–1877) a Alžběta (1805–1876) rozená Mladotová ze Solopysk, a stejně tak její sourozenci a jejich rodiny.³⁴⁾ Zde nutno podotknout, že nešlo jen o ateliérové fotografie, které si mezi sebou příbuzní i přátelé často vyměňovali (a které pochopitelně početně převažují). Sourozenci i s rodinami jsou zdokumentováni také na svých panstvích, což předpokládá buď návštěvu profesionálního fotografa tamtéž anebo zkušeného fotografa v řadách rodiny. Což byl právě případ s Thuny (a Kaunitzy) spřízněných Nostitzů, patřících k šlechtickým rodinám, kde bylo fotografování ve velké oblibě již v době na počátku 70. let 19. století.³⁵⁾ Na tomto místě znovu můžeme poukázat na důležitost sledování rodinných vazeb při porovnávání či identifikaci rodinných fotografií, neboť nezdědka tytéž ateliérové portrétní fotografie různých členů rodu můžeme nalézt v mnoha spřízněných rodinných archívech či zámeckých sbírkách.³⁶⁾

Mezi poslední fotografie Alžběty Kaunitzové patří malý soubor fotografií z května roku

Obr. 11: Albrecht Kaunitz s dětmi Marií, Eleonorou a Wilhelmem, okolo 1875, inv. č. MH03487-001.

Obr. 12: Příbuzní Alžběty Kaunitzové z rodů Thun-Hohensteinů a Nostitzů, okolo roku 1874, inv. č. MH24160 156-01.

Obr. 13: Alžběta Kaunitzová s vnoučaty na dvoře paláce v Praze, 1891, autorkou fotografie je amatérská fotografka Ernestina Auerspergová, inv. č. MH19538-01.

1891. Vznikl na nádvoří pražského paláce, kde jsou vedle Alžběty zachyceny i její hrající si vnoučata. Zmiňovaný soubor je zajímavý také tím, že autorkou fotografií je pravděpodobně Ernestina Auerspergová (1862–1935), jedna z mnoha šlechtických amatérských fotografek.³⁷⁾

POSLEDNÍ GENERACE KAUNITZŮ

S poslední generací Kaunitzů se dostáváme do období, kdy k zachycení podoby portrétovaných i ve šlechtických kruzích slouží zejména fotografie. Vzhledem k technickému rozvoji v oblasti fotografie nebylo zhotovení portrétu v této době nijak nákladné a členové aristokracie se mohli fotografovat pravidelně při nejrozmanitějších příležitostech (reprezentativní portrét, rodinný portrét, portréty s přáteli, portréty v kostýmech, z divadelních her, v loveckém či cestovním úboru atd.). Snad proto má každé z dětí Albrechta Kaunitze již pouze jeden reprezentativní obrazový portrét velkého formátu, zatímco jejich dětství i mládí je dochováno na desítkách fotografií, pocházejících z alb jejich matky.

Sestry Marie a Eleonora byly portrétovány roku 1881 dnes neznámým malířem J. Fischerem, který na portrétech decentně, ale přesto zřetelně naznačil rozdíl mezi sestrami. Již čtyři roky vdaná Marie, matka dvou synů, je v tmavých šatech usazena v křesle v interiéru místnosti, jako elegantní dáma, znalá světa. Její sestra Eleonora je naopak zobrazena ještě jako dívka, v bělostných šatech, zpola sedící na stolku, s košem plným květin. Hrající si amorci na tapiserii v pozadí odkazují i na její předpokládanou budoucnost, typickou pro mladé šlechtičny – láska, sňatek, rodina.³⁸⁾ Smutný úkol připadl asi nejznámějšímu malíři z vybraných kaunitzovských podobizen, jímž byl Julius von Blaas (1845–1923).³⁹⁾ Roku 1889 maloval reprezentativní jezdecký portrét jako upomínku na jediného Albrechtova dědice, předčasně zemřelého Quichyho Kaunitze. Ten je zde vyobrazen jako štíhlý elegantní mladík s knírkem, v jezdeckém oděvu, na koni, doprovázeném dvěma psy. V pozadí je park a fasáda slavkovského zámku, která napomohla k identifikaci dosud neurčeného portrétu.

Obr. 14: Julius von Blaas: Quichy Kaunitz na koni před slavkovským zámkem, olej na plátně, 283 × 181 cm, inv. č. MH10700-001.

Pozdější fotografie sester Marie a Eleonory z 90. let 19. století a z počátku 20. století známe z alb a fotografií z majetku mladší Eleonory, provdané Andrassy. Eleonorina alba a fotografie se dnes nacházejí na zámku Betliar na Slovensku. Kromě převažujícího počtu fotografií zachycující Eleonorin život po svatbě a její rodinu, jde opět o fotografie z jejího dětství a mládí, či portréty jejích přítelkyň a známých z Prahy. Portrétů jejích rodičů Albrechta a Alžběty Kaunitzových je mezi nimi jen velmi málo a z ostatních kaunitzovských příbuzných se zatím podařilo identifikovat pouze již výše uvedený portrét Eleonoriny babičky Eleonory, rozené Woračické.

MARIZZA ANDRÁSSY LIECHTENSTEINOVÁ

Rozsáhlý fotografický fond z Nového zámku je tvořen z podstatné většiny fotografiemi, spjatými s osobou Marie Liechtensteinové, rozené Andrassyové, nejstarší ze tří dětí Eleonory Kaunitzové a Gézy Andrassyho. Marie si na Nový Zámek převezla i fotografie, zachycující její dětství a mládí strávené v Maďarsku a na Slovensku. Jelikož sama byla aktivní fotografkou⁴⁰⁾ a fotografie pro ni zjevně byly důležitým dokumentem vlastního života (dokazuje to také pozornost a pečlivost, jakou věnovala sestavování a popisu svých početných fotoalb i jednotlivých fotografií), zachycují tak v desítkách alb a tisícovkách fotografií její život od kolébky až do pozdního věku – nejstarší fotografie

Obr. 15: Sestry Marie a Eleonora Kaunitzovy, ateliér Moritz Trapp Brno, 1878, inv. č. MH19689-01.

ji zobrazují v batolecím věku a časově nejmladší pocházejí ze 40. let 20. století, z doby kdy již byla několikanásobnou babičkou. Její sbírka fotografií patří k těm nejrozsáhlejším a nejpodrobnějším, které se u nás ve sbírkách Národního památkového ústavu dochovaly⁴¹⁾ a mohla by podle ní vzniknout řada studií na rozmanitá témata.⁴²⁾ Jelikož byla neobyčejně společenskou osobností, nalezneme tu řadu fotoalb věnovaných jejím cestám po nejrůznějších evropských lokalitách, návštěvám významných památek, sportovním aktivitám, společenským událostem, pobytům v lázeňských letoviscích nebo na horách, na četných rodinných sídlech Andrassyů či Liechtensteinů, rozestých v různých místech monarchie (například palác v Budapešti, zámek v Betliaru, Nový Zámek, zámek Hollenegg atd.). Jako vdaná žena následovala svého manžela, námořního kapitána a později také diplomata, na mnohá místa, kam byl povoláván (hned na začátku manželství měli pronajatou vilu v Pule, v letech 1912–1915 pobývali v Římě).⁴³⁾ Velké množství fotografií a fotoalb je také vyhrazeno jejím čtyřem synům, od jejich prvních krůčků přes dospívání až k jejich svatbám a samostatnému životu na vlastních sídlech. Mezi fotografiemi rodinných příslušníků se také nachází řada portrétů členů aristokracie z nejrůznějších míst Evropy.

Jak již bylo zmíněno, poslední alba a samostatné fotografie pocházejí ze 40. let 20. století, kdy na Novém Zámku žil už jen Mariin syn Emanuel. S koncem druhé světové

války a nástupem komunismu padla naděje, že se někdy na Nový Zámek rodina vrátí. Marizza Liechtensteinová zemřela roku 1961 ve Vídni a její potomci (v nichž koluje po přeslici také krev Kaunitzů) žijí dnes v Rakousku a Švýcarsku.

ZÁVĚR

Sonda do historie posledních Kaunitzů měla představit veřejnosti skrytý obrazový a fotografický fond uložený na zámku v Mnichově Hradišti a pocházející z Nového Zámku, který dnes není veřejnosti přístupný. Publikované obrazy a fotografie spadají převážně do druhé poloviny 19. století, což je doba, ve které malířských portrétů ubývá ve prospěch snadno dosažitelné fotografie (levnější, rychlejší, s možností množství kopií atd.). I ve šlechtickém prostředí, kde si pro potřebu reprezentace malířský portrét stále ještě drží svou důležitost, už se ve druhé polovině 19. století ve sbírkách jednotlivých rodů často prolínají portréty na malbě i ve fotografii a v mnoha případech se také vzájemně obohacují či inspirují (objevují se obrazy vzniklé podle fotografií, zatímco u fotografických portrétů často využívají postupy obvyklé při obrazových portrétech atd.) a jak bylo také ukázáno na několika příkladech, často lze komparaci obrazů a fotografií identifikovat dosud neurčené osoby na obrazech nebo fotografiích.

Identifikační postupy a úskalí dohledávání komparačního materiálu jsou mimo jiné prezentovány také na shromážděných portrétech Eleonory Kaunitzové, známé vlastenky a mecenášky. Ve srovnání s jinými šlechticemi z této doby se jejich podobizen nedochovalo mnoho, přesto však provedený výzkum výrazně obohacuje dosud známé a používané vyobrazení. Většina jejich portrétů se ale nachází mimo hlavní sídlo českých Kaunitzů, jímž byl Nový Zámek. Tyto podobizny bylo nutné hledat na jiných objektech, spjatých příbuzenskými svazky s rodinou Kaunitzů, což dokazuje, jak přínosné a obohacující může být při pátrání po rodinných památkách sledování genealogických souvislostí a rodinných vztahů.

Článek vznikl v rámci výzkumného cíle „Historický fotografický materiál – identifikace, dokumentace, interpretace, prezentace, aplikace, péče a ochrana v kontextu základních typů paměťových institucí“, financovaného z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní kulturní identity (NAKI) MK ČR.

POZNÁMKY

- 1) Nový Zámek, německy Neuschloss, se od poloviny 20. století nazývá Zahrádky podle obce, ve které se nachází, což dnes vyvolává určitou nejistotu v tom, jak fond nazývat. Pro tento článek byl nakonec v souladu s historickým tématem zvolen název historický.
- 2) Na jiných zámcích časté portréty panovníků z rodu Habsburků se zde objevují jen v počtu několika kusů (Josef I. s manželkou, Marie Terezie, Josef II.). Nechybí také portréty nejslavnějšího předka, Albrechta z Valdštejna a jeho manželky Isabelly, rozené z Harrachu. Naopak zde nenalezneme žádné portréty příbuzných z knížecí moravské linie Kaunitzů. Zhruba 25 podobizen pochází z počátku 20. století a představuje dědice Kaunitzů, členy rodu Andrassy a Liechtenstein. Další soubor asi 35 obrazů představuje portrétní galerii rodu Ogilvy, s portréty předků z rodin jako Weltz von Ebersheim, Heisperm, Trauttmansdorff či Stotzingen, které se do majetku Kaunitzů dostaly sňatkem dědičky rodu Ogilvy, Marie Terezie (1718–1775) s Janem Adolfem Kaunitzem (1698–1771).

- 3) Většina z portrétů je reprodukována in: V. Trégl – P. Weiss, Zapomenuté zámky. Katalog k výstavě na státním zámku Zákupy. Sychrov 2014.
- 4) V polovině roku 2017 bylo v CastIS evidováno 15 160 fotografií, pocházejících z Nového zámku. Toto číslo v sobě zahrnuje rovněž fotografie ve všech albech.
- 5) Používání přezdívek bylo v šlechtických rodinách velmi oblíbené a typické bylo jejich užívání i mimo rodinu. M. Winkelhoferová, Šlechtictví zavazuje. Osudy žen v c. k. monarchii. Praha 2012, s. 108–109. U Kaunitzů známe přezdívky pouze posledních členů rodu – např. Karel Vilém Kaunitz je na fotografiích téměř vždy označován svou přezdívkou Quichy. U jeho sester i matky se užívání přezdívek střídá s jejich skutečnými jmény (Marie byla nazývána Marizza – tuto přezdívku později zdědila její neteř Marie Andrassy, které zůstala celý život; Eleonore se říkalo Dada a jejich matce Alžbětě Betty).
- 6) Problém identifikace portrétních fotografií se podrobněji věnuje kapitola v metodice A. Černá a kol., Jednotná popisná a obrazová dokumentace historického a fotografického materiálu v kontextu používaných elektronických evidenčních systémů v příspěvkových organizacích MK ČR. Praha 2017.
- 7) Její osobností se v poslední době zabývaly dvě bakalářské práce: L. Smítková, Eleonora Kounicová (1809–1898). Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze 2010, rkp.; P. Dokoupilová, Eleonora hraběnka z Kounic. Bakalářská diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně 2006, rkp. Eleonora bývá také vždy zmiňována v publikacích věnovaných jejímu synovi Václavovi, např. O. Klobas, Šlechtic nejen rodem. Václav hrabě Kounic. Brno 1993; J. Malíř – M. Rája edd., JUDr. Václav Kounic a jeho doba. Brno: Matice moravská 2009.
- 8) O historii rodu podrobněji P. Mašek, Modrá krev. Praha 1999, s. 123–126; J. Županič – M. Fiala – F. Stellner, Encyklopedie knížecích rodů země koruny české. Praha 2001, s. 109–113.
- 9) O dědictví se přihlásil Michal Karel Kaunitz hned po roce 1848, soudního rozhodnutí se ale nedožil. Teprve počátkem 60. let 19. století byla kauza rozhodnuta ve prospěch české rodové větve a statky připadly nejstaršímu synovi Michala Karla, Albrechtovi. P. Koblasa, Kounicové a Nový zámek. Dostupné online <http://rodopisna-revue-online.tode.cz/2015-2/18-19-koblasa.pdf> [vyhledáno 24. 7. 2017].
- 10) Václavovi starší žijící bratři Jindřich, Jiří a Eugen se vyloučili z dědictví svými stavovsky nerovnorodými manželstvími, zatímco Václav byl v té době vdovcem po své první (mimochoodem rovněž nerovnorodé) manželce Josefíně Čermákové (1849–1895). Po jeho smrti převzal panství Slavkov poslední žijící z bratrů, Eugen. Jeho skon roku 1919 znamenal konec rodu Kaunitzů.
- 11) Z manželství Egona a Marie vzešly tři děti: Albrecht (1877–1931), Alexander (1879–1933) a Vera (1882–1940).
- 12) Albrecht Hohenlohe-Waldenburg-Schillingsfürst-Kaunitz nebyl způsobilý k převzetí rodinného dědictví a jeho bratr Alexander se z dědictví vyloučil svým morganatickým sňatkem. Získal proto pouze alovní majetek (panství Březno). Po zrušení fideikomisu se pokusil i o získání Nových Zámků, a proto došlo ve 20. letech 20. století v rodině k nové dohodě a finančnímu vyrovnání. P. Koblasa, o. c. v pozn. 9.
- 13) Marie Andrassy měla dva mladší bratry, Karla (1888–1910) a Emanuelu (1892–1953), který byl po předčasně smrti staršího bratra dědicem rozsáhlých majetků po svém otci.
- 14) Albrecht (1829–1897), Kristina (1830–1875), Rudolf (1831–1889), Jindřich (1832–1912), Ferdinand (1833–1885), Jiří (1835–1909), Alžběta (1836–1903), Emanuel (1839–1859), Eugen (1841–1919) a Václav (1848–1913).
- 15) L. Smítková, o. c. v pozn. 7.
- 16) Tamtéž. Své letní pobyty nadále dělila mezi sídla Březno (u Mladé Boleslavi) a Čížkovice (u Lovosic), které sama pro tento účel zakoupila.
- 17) J. Malíř – M. Rája edd., o. c. v pozn. 7; E. Hrachovcová, Šlechtické sňatky v druhé polovině 19. století. Diplomová práce. České Budějovice 2007. Dostupné online http://theses.cz/id/bwr9m7/downloadPraceContent_adipldno_1142 [vyhledáno 27. 7. 2017].
- 18) Rudolf Thurn-Taxis (1833–1904) byl nejmladším synem knížete Karla Anselma Thurn-Taxisa. Svým životem a směřováním se zcela vymknul své společenské vrstvě. V Praze patřil mezi nejvýznamnější šlechtické mecenáše a vlastence. Politicky patřil k radikálnímu křídlu české demokratické opozice, a proto byl roku 1863 zatčen a odsouzen v inscenovaném procesu. Později už žil spíše v ústraní. V souvislosti s jeho životopisem nemůže překvapit, že si jako manželku vybral nešlechtičnu, dceru učitele hudby. P. Mašek, o. c. v pozn. 8.
- 19) P. Dokoupilová, o. c. v pozn. 7, s. 30 ad.
- 20) Např. na loterii ve prospěch Zdenky Havlíčkové (rok 1861), na fungování Matice české (1861) nebo na bosenské uprchlíky v době povstání proti Turkům (1878). Tamtéž, s. 29–30.
- 21) Rudolf zemřel v Pirně, Jindřich žil s manželkou ve Vídni a v Salzburgu, Ferdinand se usadil v Berlíně, Jiří s manželkou žil v Linci a Eugen i Alžběta pobývali také převážně ve Vídni.
- 22) L. Smítková, o. c. v pozn. 7, s. 83–85.
- 23) Josef Klír se pohyboval v okruhu známých první manželky Václava Kaunitze, Josefíny Čermákové. Když po smrti Josefíny odešel Václav Kaunitz na Moravu, vzal s sebou Klíra, aby se restaurátorsky postaral o obrazovou sbírku na slavkovském zámku. Josef Klír také Václava Kaunitze (a jeho druhou manželku Josefínu) několikrát portrétoval. Stejně jako obrazy podle fotografií, nacházejí se i tyto portréty dnes v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě. Š. Lorm, Malíř Josef Klír. Slavkov u Brna 2005.
- 24) R. Tomeček, JUDr. Václav hrabě z Kounic – šlechtic a demokrat. Uherský Brod 2013. Nutno poznamenat, že zatímco portrét Eleonory je neobyčejně živým a věrným převedením fotografické podoby, portrét Michala Karla je dosti prkenným a ne zcela věrným dodržením předlohy. Je také třeba zmínit, že stejná fotografie se nachází i ve fondu Nového zámku, kde je ale (patrně mylně?) na zadní straně popsána jako „Karl Kaunitz,“ tedy jako mladší bratr Michala Karla Kaunitze.
- 25) Portréty Ludvíka, Eduarda a Karla Kaunitze pocházejí z doby kolem roku 1820. Všechny nesou vpravo dole bílé identifikační nápisy, žádný z nich ale není signován.
- 26) Známe pouze další portréty Václava Kaunitze a jeho druhé manželky, které jsou dnes na zámku ve Slavkově, kde tvoří jedinou portrétní upomínku na panování starší, české linie Kaunitzů. M. Mžysková, Příběh JUDr. Václava Kounice a malíře Skramlíka, in: J. Malíř – M. Rája edd., o. c. v pozn. 7, s. 125–133. Ačkoli slavkovský zámek často navštěvoval i Albrecht s rodinou, nezůstaly zde po nich žádné portréty.
- 27) V tomto albu se také (mezi portréty nejruznějších osobností českého politického a kulturního života) nachází rovněž zásnubní snímky neteří Václava, sester Marie a Eleonory Kaunitzových, a po jedné společné fotografii jsou tu zastoupeny i jejich děti.
- 28) Obraz nese na zadní straně na papírovém štítku přips „Gräfin Elisabeth Kaunitz / geb. Gr. Thun-Hohenstein / geb. 30 Nov. 1831 / † 25 Feb. 1910.“
- 29) Na zadní straně popiska: „Grafin Elisabeth Kaunitz / geb. Graf Thun und Hohenstein / geboren 1831.“
- 30) Protějškové podobizny ve formátu poprsí dnes najdeme na zámku v Libochovicích, kam se dostaly jako svoz ze zámku Liblice, které patřily Thun-Hohensteinům, potomkům Alžbětiny nejmladšího bratra Leopolda (1842–1898).
- 31) P. Dokoupilová, o. c. v pozn. 7.
- 32) Vzadu na obraze je nápis: Portrait der Gräfin Elisabeth Kaunitz geb. Gräfin Thun-Hohenstein. 1900.
- 33) Snad A. Saidlová? Autorku se zatím nepodařilo dohledat.
- 34) Nevládní bratr Hugo (1826–1887) z otce prvního manželství s Josefínou Mladotovou ze Solopysk (1804–1827), starší sestrou Alžbětiny matky. Následovala Marie (1830–1911) provdaná za Johanna Lexu von Aehrenthal, Felix (1833–1855), Antonín (1834–1888), Ladislav (1835–1887), Terezie (1837–1908), provdaná za Friedricha Nostitze, a Leopold (1842–1898), jehož potomky (z manželství s Christianou Waldsteinovou, jež jako poslední ze své rodové linie přinesla do rodiny zámek Liblice) tato rodová linie pokračuje dodnes.
- 35) P. Schöfler, Carl Erwein Nostitz, in: Fotografové šlechtici v zemích Koruny české. Praha 2017.
- 36) Propojení rodin Thun-Hohensteinů, Nostitzů a Kaunitzů lze dokladovat na fotografiích v zámeckých fondech Nové Zámky (Kaunitzové), Liblice (Thun-Hohensteinové), Státní oblastní archiv v Plzni – Klášter u Nepomuka nebo Muzeum Sokolov (Nostitzové).
- 37) Její fotografická činnost je známa, ale dosud bylo nalezeno velmi málo fotografií, které jí lze prokazatelně připsat. P. Medříková, Ernestina Auersperg, in: Fotografové šlechtici v zemích Koruny české. Praha 2017.
- 38) Portréty jsou rovněž reprodukovány v publikaci V. Trégl – P. Weiss, o. c. v pozn. 3.
- 39) Syn slavnějšího malíře, Carla von Blaase (1815–1894), který se proslavil zejména jako malíř historických či zánrových scén a též jako autor fresek v dnešním Heeresgeschichtliche Museum. Julius se na rozdíl od otce soustředil zejména na portréty a na obrazy koní, což mu vyneslo četné zakázky z šlechtických kruhů.
- 40) První alba s fotografiemi z jejího života, doprovázená jejími popisky, nesou datum 1900, kdy jí bylo 14 let. Zatím nejstarší dochovaná fotografie Marie s fotoaparátem pochází z roku 1905.
- 41) Jako další příklady alba a fotografií v dlouhodobém horizontu zachy-

cujících soukromý život jednotlivých šlechticů či jejich rodin by se daly uvést např. sbírky fotografií Leopolda a Ferdinandy Berchtoldových (zámek Buchlovce), Albrechta a Juliany Dubských z Třebomyslic (zámek Lysice), Blanky Trauttmansdorffové, rozené Batthyány (zámek Slatiňany), Marguerite Rohanové, rozené Schönburg-Hartenstein (zámek Sychrov) nebo Alexandra Kálnoky de Köröspatak (zámek Lysice – svaz Letovice), které ale všechny pokrývají kratší časový úsek.

- 42) Sbírká je mezi odbornou veřejností známa, v posledních letech byly např. v publikaci *F. Wittlich ed., Volný čas objektivem šlechty*. Praha 2016, Marizziny fotografie využity v článkách věnovaných stravování, odívání, lovu i automobilismu.
- 43) *A. Žiarovský – V. Vavřínová*, Kapitán řadové lodě válečného c. a k. námořnictva Johannes von und zu Liechtenstein svědectvím objektu, *Zprávy památkové péče* 74, č. 4, 2014, s. 329–338.

LETZTE MITGLIEDER DES GESCHLECHTS KAUNITZ IN BILDERN UND FOTOGRAFIEEN AUS DEM MOBILIARFONDS IN MNICHOVO HRADIŠTĚ/MÜNCHENGRÄTZ

Der Artikel weist auf dem Beispiel des Bilder- und Fotofonds aus dem Neuen Schloss (deponiert in dieser Zeit auf dem Schloss Mnichovo Hradiště) auf die Möglichkeiten der Arbeit mit Portraitfonds hin. Das Neue Schloss war im Besitz der böhmischen Linie des Geschlechts Kaunitz. Der Artikel konzentriert sich auf die Zeit des 19. Jahrhunderts und des Anfangs des 20. Jahrhunderts, in der Zeit als sich die Aufmerksamkeit des Adels langsam von repräsentativen Malerbildnissen in der Richtung zur Erfassung des alltäglichen Lebens auf den Fotos wendet. Aristokraten lassen sich zuerst in professionellen Ateliers fotografieren, zur Wende des 19. und 20. Jahrhunderts dokumentieren schon die Mitglieder der Adelsgeschlechter ihr eigenes Leben selbst.

Reichliche Portraitfonds der Bilder und Fotos befinden sich fast in jedem Objekt in der Verwaltung des Nationalen Denkmalinstituts und fast immer stoßen wir auf die Problematik der Identifikation der nicht bestimmten Portraits. Zu der Identifikation der Portraitfotos dienen oft Inschriften, die wir auf Reversen und Aversen finden, sehr förderlich ist auch der Vergleich der Bild- und Fotoportraits. Als Beispiel bei dem Geschlecht Kaunitz wurde besonders die Persönlichkeit Eleonora Kaunitz, geboren Woračická (1809–98), einer bedeutungsvollen Mäzenatin und vielleicht der einzigen böhmischen Patriotin unter Adelligen in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts. Eleonora war die Mutter des bedeutungsvollen böhmischen Politikers Václav Kaunitz (1848–1913) und außer ihm hat sie noch neun weitere Kinder. Trotzdem ist das Geschlecht Kaunitz mit ihren Kindern im Jahre 1919 ausgestorben. Trotz der Bedeutung der Persönlichkeit Eleonora Kaunitz wurde in der Fachliteratur immer nur einige Abbildung aus dem Schluss ihres Lebens präsentiert. Der Artikel will auf weitere neu gefundene Portraits Eleonora Kaunitz aufmerksam machen und macht gleichzeitig auf Portraits ihrer Nachkommen aufmerksam, besonders dann der Mitglieder

der Familie ihres ältesten Sohnes Albrecht Kaunitz (1829–97), der mit der Gemahlin Elisabeth, geborene Thun-Hohenstein (1831–1910) den Sohn Wilhelm (1861–88) und Töchter Maria (1855–1918) und Eleonore (1862–1936) hatte. Das Eigentum des Neuen Schlosses nach der Aussterbung des Geschlechts Kaunitz ging an die Tochter von Eleonore Maria Lichtenstein über, aus ihrem Besitz der größte Teil des Fotofonds, der etwa 15 Tausend Posten beinhaltet, stammt.

Das Suchen der Familienportraits beträgt oft das Studium der Geschlechtsgenealogie und das Suchen in den Fonds der verwandten Familien – in dem Fall der Familie Kaunitz waren es Fonds des Schlosses Slavkov/Austerlitz und auch des slowakischen Schlosses Betliar (des Sitzes der Enkelin von Eleonore, verheiratet mit dem ungarischen Graf Andrassy). Durch die Vermittlung der Vergleichung der Familienportraits war es möglich einige Fotos und Bilder in den erwähnten Lokalitäten neu zu identifizieren. Auf Grund der konkreten Familie Kaunitz will der Artikel auch die bedeutende Rolle der Familienealogie zeigen, die wichtige Verwandtschaftsbünde entdeckt, und Studien des Vergleichsmaterials, das sich auch in entfernten Siedlungen der verwandten Geschlechter finden lässt.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Josef Klír: Eleonore Kaunitz, 1898 (?), Öl auf Leinwand (Museum J. A. Komenský Uherský Brod/Ungarisch-Brod).

Abb. 2: Eleonore Kaunitz, das Atelier Heinrich Eckert Praha/Prag, 1895, die Vorlage zum Portrait Josef Klír, inv.-Nr. MH17207-001 (alle Aufnahmen das Nationale Denkmalinstitut, Schloss Mnichovo Hradiště/Münchengrätz, Ursprung Zahradky, wenn nicht anders angeführt ist).

Abb. 3: Eleonore Kaunitz, 60-er Jahre des 19. Jahrhunderts, Öl auf Leinwand, 73,5 x 59 cm, Inv.-Nr. MH10498-001.

Abb. 4: Eleonore Kaunitz, das Atelier Hynek Fiedler, Praha, 60er Jahre des 19. Jahrhunderts, Inv.-Nr. 2015/125-9 (Slovenské národné múzeum/Slowakisches Nationalmuseum – Kaštieľ Betliar).

Abb. 5: Eleonore Kaunitz, 60er Jahre des 19. Jahrhunderts, Inv.-Nr. K-461/004 (Schloss Slavkov/Austerlitz).

Abb. 6: Eleonore Kaunitz, 60er Jahre des 19. Jahrhunderts, Inv.-Nr. K-461/005 (Schloss Slavkov).

Abb. 7: Elisabeth Kaunitz, Daguerreotypie, 1858, 12,5 x 11 cm, Inv.-Nr. MH16951-03.

Abb. 8: Elisabeth Kaunitz, 60-er Jahre des 19. Jahrhunderts, Öl auf Leinwand, 114 x 92,5 cm, Inv.-Nr. MH10696-001.

Abb. 9: Albrecht Kaunitz mit der Quaste, das Atelier Johann Hassel Praha, 60er Jahre des 19. Jahrhunderts, Inv.-Nr. MH23116-01.

Abb. 10: Elisabeth Kaunitz und Georg Christian Lobkowitz als Othello und Desdemone, das Atelier Jan Tomáš Praha, 1870, Inv.-Nr. MH24135 042-01.

Abb. 11: Albrecht Kaunitz mit den Kindern Maria, Eleonore und Wilhelm, um 1875, Inv.-Nr. MH03487-001.

Abb. 12: Verwandten von Elisabeth Kaunitz aus den Geschlechtern Thun-Hohenstein und Nostitz, um das Jahr 1874, Inv.-Nr. MH24160 156-01.

Abb. 13: Elisabeth Kaunitz mit Enkelkindern auf dem Hof des Palastes in Praha, 1891, die Autorin der Fotografie ist die Fotografin-Amateurin Ernestine Auersperg, Inv.-Nr. MH19538-01.

Abb. 14: Julius von Blaas: Quichy Kaunitz auf dem Pferd vor dem Schloss Slavkov, 1889, Öl auf Leinwand, 283 x 181 cm, Inv.-Nr. MH10700-001.

Abb. 15: Schwestern Maria und Eleonore Kaunitz, das Atelier Moritz Trapp Brno/Brünn, 1878, Inv.-Nr. MH19689-01.

Übersetzung J. Kroupová